

اوغوزخان دسسانى (اسلامدان اوزالقى دنييم)

منگو تنگرينينگ گوجودو

گونلرينگ ايچينده بير گون آى خانينگ گوزو پارلادى، دوغوم سانجىلارينا توتولدى. سانجىلارينگ سونگوندا بير اوغلو دونيايا گلدى. چوچونغونگ يوزى گوى كيمى پارلادى. اغزى اتشين قيزيليندا، گوزلى آلا، ساچلارى قارا، قاشلارى قارا ايدى. اينگ گوزل پرى لردن داها گوزلدى.

بو چوچوق اناسينينگ دوشوندن يالنگيز بير كره سويت امدى، بير داها اممه دى. سونگرا ديله گليب، چيگ ات، اش و ايچكى ايسته دى. تنز قونوشماغا باشلادى. قيرخ گون ايچينده بويودو. قيرخ گون سونگرا يورويوب اوينار اولدو. اياقلارى سيغير اياغى كيمى گوجلۇ، كوكسو آيى كوكسو كيمى ساغلام، بئلى

قورت بئلى كىمى اينجه و اوموزلارى سامور اوموزو كىمى پارلاق و اويناق ايدى. بوتون بوخونو توكلو ايدى. آت سورولرى گودردى، آتا مينيب كييك آوينا چىخاردى.

گونلر گنجه لر كئچدى. بو جوجوق بير ايگيت اولدو. او چاغدا او يئرده چوخ بئوك بير اورمان وار ايدى. اورماندا سايسيز دره لراولوب، چوخلو ايرماقلار آقاردى. بو اوزدن بورايا سايسيز آو حايوانلارى گلردى. بورادا اوچان قوشلاردا چوخدور. آنجاق بو اورمان ايچينده قورخونج بير جاناوار وار ايدى. بو جاناوار آت ايلخيلاريني دا اييردى. اورداكى انسانلارى دا اييردى. بئوك، يامان، قورخونج بير جاناوار ايدى. ائل قورخوب، الى بؤگرونده قالميشدى. اوغوزخان ايسه يامان بير ايگيت اولوشدو. جاناواري اولدورمك ايسته دى. گونلردن بير گون قراريني وئردى، آوا چيقدى؛ قارغيسيني، اوخونو، ياييني، قيليجيني و قالخاني يانينا آلدى. بير كييك ياخالادى؛ كييكى، اسنك بير سؤگود چوبوغويلا آغاچا باغلادى، چكilib گئتدى.

ارته سى گون، دانگ يئري آغاريركن گلدى. باخدى كى جاناور كييكى اولدوغو كىمى يوودموش. بو سفر بير آيى ياخالادى؛ اونو دا آلتين قايش ايله توتوب آغاچا باغلادى. يئنه اورادان ساووشدو.

گون باتدى، گنجه اولدو. دانگ واختى گلدى چاتدى. دانگ آغارديغيندا اوغوزخان اورمانا دؤندى. جاناوارئنگ آيىنى دا اييب اوددوغونو گؤردو. بونونگ اوزرينه آغاجينگ ديبينده اؤزو دوروب جاناواري گؤزله مگه باشلادى. جاناوار گلدى. باشى ايله اوغوزون قالخاني ووردو. اوغوزخانى سارساممادى. اؤفكه لندى. اوغوزخان دا اؤفكه لندى. قارغيسيني ووروب جاناواري اولدوردو، قيليجى بيله جاناوارينگ باشين كسدى. سوروكله ييب گؤتوردو، اورمانئنگ ائشيگينه بوراخدى.

گئري دؤندوگونده بير آلا دوغانينگ جاناوارينگ باغيرساقلاريني يئمكده اولدوغونو گؤردو. اوخون ياييني گريب آتدى دوغانى دا اولدوردو. اونونگ دا باشيني كسدى. بونونگ اوزرينه دوروب دوشوندو، اؤزو اؤزونه دئدى:

«جاناوار هم کيیگی هم ده آیینی ایدی. جاناوار کيیکدن ده آیدان دا گوجلو ایدی. آنجاق قارغیم جاناواری اۆلدوردو نییه کی قارغیم دمیردندی. آلا دوغان ایسه جاناواری یئدی. یاییملا اوخوملا دا آلا دوغانی اۆلدوردوم. یاییملا اوخوم باقیر اولدوغوندان آلا دوغانی اۆلدوردو» دئدی. بورا خیب گئتدی.

ینه آیلا، گونلر کئچدی. گونلرینگ ایچینده بیر گون اوغوز خان بیر کره داها اورمانا گئتدی؛ اورادا تانگرییا یالوارماغا باشلادی. دئیرکن بیردن قارانلیق باسدی. گۆیدن بیر ماوی ایشیق ایندی. گونشدن ده آیدان دا پارلاقیدی. اوغوز خان قالیب یوریدی؛ ماوی ایشیغینگ اورتاسیندا بیر گنج قیزینگ بولدوغونو گۆردی.

قیز ماوی ایشیغینگ اورتا یئرینده تک باشینا اوتوروردو. چوخ گۆزلیدی. باشیندا چوبان اولدوزو کیمی پاریل پاریلان بیر اولدوز واردی. قیز ائله گۆزل ائله گۆگچک دیر کی، گولدوگو زامان ماوی گۆی ده گولوردو. آغلادیغی زامان گۆی اوزو ده آغلاییردی.

اوغوز خان قیزی گۆرچک اوسو باشیندان گئتدی، قیزی سئودی آلدی، اونونلا ائولندی.

گونلردن، گنجه لردن سونگرا بیر چوخ گۆزل قیزینگ گۆزلری پاریل پاریل یاندی. اوچ ائرکک اوشاق دوغوردو. بیرینه گون آدینی وئردیلر، اکینجیسینینگ آدینا آی دئدیلر، اوچونجوسونو اولدوز دئییه چاغیردیلار.

بو ایشلر اولوب بیتدیکدن چوخ زامان سونگرا اوغوز خان بؤیوک بیر توی وئردی. چاغیریلان چاغیریلمايان بیر بیرینه دانیشیب گلدیلر. تورلو آشلار، تپه له مه اتلر، ایرماق کیمی قیمیزلار یئییلیب ایچیلدی. چوخ گۆزل اکلنجه، یئمه ایچمه اولدو.

تویدان سونگرا اوغوز خان بیگلره، قوناقلارا یارلیق وئردی، اونلارا دئدی کی:

«من سیزلره اولدوم خان

آلارام یای ایله قالخان

طالع اولسون بیزه نشان

بیز، بوز قورد کیمی هایقیران!

دمیر قارغیلاریمیز اورمان اولسون
او یئرینده یابان ائششکلری یوروسون
داها دنیز داها ایرماق
چون باشیمیزدا توغ، گوی چادیر اولسون.»

اوغوز خان، بئله قونوشدوقدان سونگرا دورد بیر یانا بویرولتولار یوللادی،
بیلدیریلرگوندردی. ائلچیلرینی یولا چیخاردی. ائلچیلرینگ گوتوردوگو بویرولتو و
بیلدیریلرده دئییردی کی:

«من اوغوزلارینگ خانییام. هم ده یرینگ دورد بیر یانینینگ خانى ساییلیرام.
سیزلردن ده مانگا باش اگمه نگیزی ایسته بیرم. کیم منینگ بویروغومو دینگلر
ایسه اونونگ ساوقاتلارینی آلارام، اونو اوزومه یولداش بيله رم. کیم منینگ
بویروغومو دینگله مز، باش اگمزایسه اؤفکه له نه رم، اونو دوشمان بلله رم.
چئرلیریمی اوستونه یوللارام. باسقین یاپار، توتوب اونلاری آسدیرارام. یوخ ائله
رم.»

او چاغلاردا، اوغوزا یاخینگ ساغ یاندان، آلتون خان دئییلن بیر خان وار ایدی.
آلتون خان اوغوزخانا ائلچیلری ایله بیرلیکده ساییسز آلتون، گوموش دارتیب،
دگری اولچوله یه جک قدر یاقوت داشلاری و باها بیچیلمز داش قاشلار
گوندردی. سایقیلارینی سوندو. اوغوزخانینگ بویروغونو دینگله دی. گوندردیگی
وترگیلرله اوغوزونگ دوستلوغونو قازاندی.

یئنه او چاغدا اوغوزا یاخین سول یاندا اوروم دئییلن بیر خان واردی. اوروم
خانینگ ساییسی بیلینمز چئرئسی و چوخ زنگین شهرلری واردی. بونجا
زنگینلیگینه و اونجا گوجونه خان اوغوز خانینگ بویروغونو دینگله مه دی. اونونگ
دوستلاری آراسینا گیرمه دی. «اوغوزونگ سوزلرینی توتمام!» دئییه رک
بویرولتونو بیرتدی آتدی.

بونو دویان اوغوزخان گوجندی. چوخ قیزدی، اوروم خانینگ اوستونه قوشون
چکدی. چئرئ ایله اتلانیب توغلارینی آچیب یوردو.

قىرخ گون گنتىدىكى سونگرا موز داغى (بوز داغى) دئىيلن بىر داغ باردى،
اونونگ اتكىنه گلدى. بورادا چادرىنى قوردوردو، ياتىب دىنجلدى، اويدو.
سسسىزلىك اولدو.

اثرته سى گون، داها هله گون دوغاركن اوغوزخانىنگ چاديرينا گونشدن پارلاق
بىر ايشىق گىردى. بو ايشىقدان گوگ توكلو، گوگ يئله لى قوجامان بىر اتركك
قورد جانلاندى. قورد ديله گلدى، اوغوزخانا سوز سؤيله دى. دئدى كى:
- «اوغوز اوغوز اى اوغوز! سن اوروم اوستونه يورومك اىسترسن، اى اوغوز من
ده سنىنگ يولونگدا يورومك اىسته بيرم».

اوغوز قالخىب باخدى. بىر شئى گوهره مه دى. چاديرى توپلاتدى. گنتدى. گوردو
كى چئرېنىنگ اينگ اؤنگونده گوگ توكلو، گوگ يئله لى، قوجامان بىر اتركك
قورد يورومكده دىر. او قوردونگ آردى سىرادا بوتون اوردو يورومكده دىر.
بئله جه گنتدىر.

بىر نچه گونلردن سونگرا گوگ توكلى، گوگ يئله لى قورد دوردى. اوغوز دا
دوردى. بورادا بىر دنيز باردى آدىنا ايتىل مورن دئىلىردى. ايتىل مورنن يانى
بىر قارا داغ ايدى. ائله بو قارا داغىنگ اتكىنده ساواشلار اولدو. اوخلا، جىدا
ايله، قىليجلا اوروشوب ساواشادىلار. ائله كى:

«چئرېلرېنگ آرالارېندا

لاپ چوخ اوروشما اولدو.

مىللتىنگ كؤنگلونده

لاپ چوخ قاىغىلار اولدو».

ساواشلار و اوروشمالار ائله بىر قىزىشدى كى سونگوندا ايتىل مورنېنگ سووى
قىپ قىرمىزى زنجفيل كىمى آخدى. اوغوز خان ينگدى، اوروم خان ايسه قاچدى
قورتولدو.

اوغوز خان بوندان سونگرا اوروم خانىنگ خانلىغىنى اليندن آلدى، ائلىنى اليندن
آلدى. چوخ لاپ چوخ اولجالار قازاندى، بىر زنگىنلىكدىر هر يانا دولدو.

اوروم خانىنگ بيرده قارداشى باردى آدىنا اوروز بىگ دئىردىلر. يوكسك داغ
باشىندا ايكى يانى درين ايرماق اويوموندا چوخ ساغلام دوزلىش هم ده چوخ

ساغلام قورونور بير شهر واردى. اوروز بيگ اۆز اوغلونى اورايا يوللادى.
يوللاركن ده «شهرى ياخشى قوروماق گركدير. ياخشى قورويوب بيزى
ساخلاماق گرہ كير. ائله ائدرسن، اوروشمالاردان سونگرا گلرسن» دئيه
اوياردى.

اوغوز خان بو شهرينگ اوستونه ده يورودى. اوروزبگينگ اوغلو بونو گۆرونجه،
اوغوز خانا چوخلو قيزيل ، گوموش يوللادى. اوغوز خانا باش اگدى، دئدى:
«سن منيگ خانيم سن؛ اتام مانگا بو شهرى بريب ديدى: شهرى قورا،
اوروشمالاردان سونگرا مانگا گل. اتامينگ سانگا باش قالديرماسى منيگ
سوچوم دور؟ من سنينگ بويروغونگى يئرینه يئتيرمگه سۆز وئيريم. بيزيگ
موتلولوغوموز سنينگ موتلولوغونگدور. سويوموز سنينگ آغاجينينگ ميوه
سيندندير. تانگري سانگا گويج بريب، بويروموشدور. من ده سانگا باشيمي
وئيريم. سانگا وئرگى وئريب، دوستلوقدان آيريلمارام.»
اوغوز خان، ييگيدينگ سۆزلريندن بگندى، سئويندى، گولدو دئدى كى:
«منه چوخ آلتين يوللادينگ
شهرينگى ساخلاميش اولدونگ...»

بئله دئديگى اوچون ده ييگيده ساخلاب آدينى قويدو و اونا دوستلوق گؤستردى.
اوندان سونگرا قوشونو آليب يئنه يورودى. ايتيل دئييلن ايرماغا گلدى. ايتيل
ايرماغى بؤيوك بير ايرماقدير. اوغوز خان ايرماغى گۆرونجه «ايتيل سويونو
نئجه كئچك؟» دئيه سوروشدو.

قوشون ايچينده بير بيگ واردى كى آدينا اولوغ اوردو بيگ دئيردير. اوسلو بير
ار ايدى. اولوغ بيگ، ايرماغينگ يانيندا چوخ سيخ آغاجلار اولدوغونو گۆرونجه،
آغاجلارى كسدى، آغاجينگ بيرينه ياتدى، قارشىيا كئچدى. اوغوز خان چوخ
سئويندى، گولدو، دئدى كى:

«اى ار سن بوردا بيگ اول

قيپچاق دئييلن بيگ اول.»

اورادا قالماديلار، يورودولر، گئتديلر.

اوندان سونگرا اوغوزخان يئنه ده گۆگ توكلو، گۆگ يئله لى قوجامان ائركك قوردو گۆردى. گۆگ توكلو، گۆگ يئله لى ائركك قورد اوغوز خانا: «اوغوز ايندى سن قوشونلا بورادان اتلانيب يورو؛ اتلانيب چريليرينى، بيگلرينى آل گۆتور. من سنينگ اؤنگونده گنده جگم، سنه يول گۆستره جگم.» دئدى. دانگ آغاردیغیندا اوغوز خان گۆردو قورد قوشونونگ آرنونده گئدير. سئويندى، اؤنگه كئچيب ايلرى گئتدى.

اوغوز خان اتلارينىگ ايچينده اينگ چوخ آلاجا آيقيرى سئوردى، يالنگيز بو آيقيرا مينردى. يئنه آلاجا آيقيرا مينميشدى. يولدا دينجه لينجه، اوغوز خانينگ آيقيرى گۆزدن ييتيب، قاچدى گئتدى. اورادا بير اولو داغ وار ايدى. تپه لریندن قار بوز اسكيك اولمازدى. دوروغو قارينگ بوزونگ سويوغوندا آپ آغدى. اونونگ اوچون آدینا بوز داغى دئيرديلر.

اوغوز خانينگ آيقيرى بوز داغينىگ بيلينمز كئچيتلرينه قاچيب گئتميشدى. اوغوز خان بوندان چوخ آجى چكى. اوغوزخانينگ اوردوسوندا بير بيگ وار ايدى. بيگيت، قاهرئمان بير ار ايدى. هئچ بير ندن قورخمازدى. يوروشه ده سويوغا دا دايانيقلى ايدى. بوز داغينا ووردو گئتدى. داغدا چوخ سويوق اولدوغوندا، قارلارا بولانميشدى. آپ آغ ايدى. اوغوز خان سئوينجيندن گولودو «سن بو چئوره ده كى بيگلره باش اول، سنينگ آدينگ اولوق گونه دك قارلوق اولسون.» اونا آغيجلارى باغيشلادى، يورويوب گئتدى.

يولونونگ اوستونده بير بؤيوك اويه گۆروندى. اوغوز خان اويه ياخلاشدى. ايگيجى باخدى. اوينگ هؤركلى التوندان، اتيشقالارى گوموشدن ايدى. چاتيلارى دميردن ايدى. قاپيسى قاپالى ايدى. آچيلمادى. قوشوندا بئجريكلى، اليندن هر ايش گلن بير ار وار ايدى. آدینا تۆمورلو قاغول دئيرديلر. اوغوز خان اونا بويوردو: «سن بورادا قال آچ. قاپينى آچديقدان سونگرا گل اوردويا قاتيل!». بو اوزدن تۆمورلو قاغولا اوندان سونگرا «قالاچ» دئيلىدى. اوردو يولونا سوردو.

بیر گون گۆگ توکلو، گۆگ یئله لی قوجامان ائركک قورد دوردو، یورومه دی.
 اوغوز خان دا دوردو، یورومه دی. اولدوغو یئر چادیرینی قوردوردو.
 بوراسی اوتسوز چوراق بیر یئر ایدی. «چورجوت» دئیردیلر. بؤیوک بیر
 یورتدور. بؤیوک بیر ائلدیر. اتلاری، اؤکوزلری چوخ، بیزوولاری چوخ، آلتینلاری،
 داش قاشلاری، گوموشلری چوخدور.
 چورجوت خانلا اونونگ ائلی، اوغوز خان قارشی اولدولار. اوغوز خان اوستون
 گلدی، ینگدی. چورجوت خانی باسدی، اولدوردو. باشینی کسدی. چورجوت
 ایلینی بویروغو آلتینا آلدی.
 بو ساواشدان سونگرا اوغوز خانینگ چئرلیرینه ائله بیر دولو ساواش سویقاسی
 قالدی کی سایبسی بللی سیز ایدی. یوکلہ ییب گؤتورمگه نه آت نه قاتیر نه ده
 اؤکوزلر یئتدی. اوغوز خانینگ اوردوسوندا یئنه بیر ار وار ایدی. هم اوسلو هم
 بئجریکلی ایدی. اونونگ آدینا بارماقلیق چوسون بیلک دئیردیلر. بئجریکلی
 اوستا اولان بو بارماقلیق چوسون بیلک بیر قاقنی دوزتدی. اوستونه سویقالاری
 قویدو، دولدوردو. قاقنینینگ اؤنگونده ده جانلی ماللاری، اتلاری، قاتیرلاری،
 اؤکوزلری هر نه تاپدیسا اله کئچنی قوشدوردو. او جانلی ماللار بو جانسیز
 سویقالاری چکیب آپاردیلار. گؤرنلرینگ هامیسی چاشیب قالدیلار. هرکیم داها
 چوخ قاقنی دوزتدی. گؤرنلر قاقنیلار گئتمکده ایکن «قانقا، قانقاریال قانقالیق»
 دئییب سسله نیردیلر. بونونگ اوچین بارماقلیق چوسون بیلکین آدی دوزلتدیگی
 نسنه سینینگ، قاقنی اولوب قالدی.
 اوغوز خان، قاقنیلاری گؤرونجه، قاتیلا قاتیلا گولدو، دئی کی: «قانقا قانقا
 ایله جانسیزی جانلی یوروتدو، قانقالیق دا سنه آد اولدو. بو آدی قاقنی بئله
 بلیرتسین.» اورادا دا دورمادی، یورویوب گئتدی.
 داها سونگرا گۆگ توکلو گۆگ یئله لی قوجامان ارکک قورد ایله بیرلیکده سند،
 تانقوت، شام طرفلرینه آت سوروب واردی. بیر چوخ ساواشلاردان سونگرا
 اورالاری دا آلیب، اؤلکه سینه قاتدی. اورالاردا دا بویروغونو یئریتدی. اورالاری
 دا اؤز یوردو آراسیندا سوخدو، ینگدی، باسدی.

سۆيلىنمە دن قالماسى يىرى يوردو بللى اولسون، اشاغييلاردا بارقان دئيىلن بير
اۆلكه واردى. بؤيوك، وارلىقلى بير يورتدور. هاواسى چوخ سىجاقدىر. اولارى،
قوشلارى چوخ بولدور. آلتونو دا چوخدور گوموشو ده، قاش داشى دا. آنجاق
آداملارينيىنگ اوزو قاپ قارا ايدى.

بارقان آدى بو آرلكه نينىڭ خانينيىنگ آدى ايسه ماسار ايدى. اوغوز خان
اونونىڭ اوستونه ده يوردو. چوخ يامان بير ساواش اولدو. اوغوز خان ينه
اوستون گلدى. ماسار خان ايسه قاچدى، قورتولدو. اوغوز اونو دا باسدى،
يوردونو آدى گئتدى. اوغوز خانينىڭ يولداشلارى سئويندى، دوشمانلارى ايسه
قاغييلاندىلار.

اوغوز خان ماسار خانى دا يىڭىنجه، سايىلمايىچاق سويقالارلا آت سورولرى
آلاراق يوردونا دؤندى.

آدينى آنىامادان اولماز، بىلىنسىن كى اوغوزخانينىڭ يانيندا آق ساققالى، آق
ساچلى، چوخ اوسلو بير ياشلى كيشى وار ايدى. آنىلايىشلى ايدى. دوغرى
دوشونوب، دوغرى قونوشوردى. اوغوز خانينىڭ دانىشمانى ايدى، آدى اولوق
توروك ايدى.

اولوق توروك گونلردن بيرگون، بير دويىش گؤردى. دويىشونده بير آلتون ياي ايله
اويچ گوموش اوخ گؤردى. بير آلتون ياي، گون دوغوشوندان، گون باتىسىنا كىمى
گرىلميشدى. اويچ گوموش اوخ ايسه قوزئيه دوغرو اوچوردو.

يوخودان اويانينىچا اولوق توروك، دوشونده گؤدوگونو اوغوز خانا
آنىلاتدى: «اوغوز خانىم، سىنه ياشام بونىچا اولسون! سىنه ديرلىك آبين اولسون!
گؤى تانىرى دوشومده نه وئردىسه گرچك اولسون! تانىگريم بوتون يئر اوزونو
سنىنىڭ دؤره مگنه باغىشلاسىن!». دئدى.

اوغوز خان اولوق توروكونىڭ سؤزلرىنى بىگندى، اوگوتلرىنى دىنگله دى. يئرینه
گتىردى. ائرتە سى گون، كىچىك بؤيوك، بوتون اوغوللارينا بو يروق سالىب، يانينا
گتىرتدى. اونلار دئدى كى: «مىنىڭ كۆنگلوم آو ديله بىر. قوجالدىغىم اوچون
بارىب گئده بىلمىرم». ايندى سىز:

«گون، آی، اولدوز! گون دوغوسونا دوغرو باریب گئدینگ. گۆی، داغ، دنیز! سیز ده گون باتیسینا دوغرو گئدینگ!» دئدی.

بو بویروق اوزرینه اوغوللاریندان اوچی گون دوغوسونا دوغرو آت سوردولر، اؤته کی اوچو ده گون باتیسینا دوغرو.

گون، آی، اولدوز، بول اولار اولادی، چوخ قوشلار ووردو. سونگوندا یولدا بیر آلتون یای تاپدیлар. آلدیلار، گتیریپ اوغوز خانا وئردیلر. اوغوز خان چوخ سئویندی. گولدو. یایی اوچه بؤلدو.

«ای بؤیوک اوغوللاریم! یای سیزلرین اولسون! یای کیمی اوخلاری گۆیه کیمی آتینگ!» دئییه قونوشدو.

گۆی، داغ و دنیز ایسه گون باتیسینا دوغرو چوخ اولار تاپیب، چوخ قوشلار اولادیقدان سوگرا، دؤنرکن یولدا اوچ گوموش اوخ تاپدیлар. آلدیلار، گتیریپ اوغوز خانا وئردیلر. اوغوز خان یئنه سئویندی، یئنه گولدو. اوخلاری اوچه بؤلوب، کیچیک اوغوللارینا وئررکن:

«ای کیچیک اوغوللاریم! اوخلاری سیزه وئردیم. یای اوخو آتار. سیزلر اوخلار کیمی اولونگ...!» دئدی.

بونلاردان سونگرا اوغوز خان بؤیوک قورولتای قوردو. هامینی چاغیردی. چاغیریلانلار گلیب سؤیلهشدیلر، اوتوروب بکلشدیلر.

اوغوزخان بؤیوک اوتاغینینگ ساغ یانینا قیرخ قولاج اوزونلوغوندا بیر آغاج دیرک تیکدیردی. تپه سینه بیر آلتون تویوق قویدوردو. دیبینه بیر آق قویون باغلادی.

یئنه اوغوزخان بؤیوک اوتاغینینگ سول یانینا قیرخ قولاج اوزونلوغوندا بیر آغاج دیرک تیکدیردی. اونون تپه سینه ده بیر گوموش تویوق قویدوردو. دیبینه بیر قارا قویون باغلادی.

ساغ یاندا بوز اوخلار اوتوردولار. سول یاندا اوچ اوخلار یئرلرینی آلدیلار. قیرخ گون قیرخ گنجه یئیلدی، ایچیلدی، اگله نیلدی، گولوندو. قیرخ گون قیرخ گنجه کئچدیمدن سونگرا اوغوز خان اوغوللاری آراسیندا یوردونو پایلاشدیردی، دئدی کی:

«ای اوغوللاریم! من چوخ یاشلاندیم
چوخ ساواشلار گۆردوم
جیدا ایله چوخ اوخ آتدیم
ایقیر ایله چوخ یوللار آشدیم
دوشمانلاری آغلاتدیم
یولداشلاریمی گولدوردوم
گۆی تانگریا اولان بورجومو اؤده دیم
سیزه ده یوردومو وئردیم...».

قایناق: تاریخ آذربایجان سیته سی / پرویز شاهمرسی

سلجوق ایمپیراتورلوغی

(اوغورلو اوغوزلار)

اوغوز سوزو اورخون داش یازمالاریندا، بیلگه خاقان، گۆک تورک خاقانی
نینگ بویروقلاریندا نئچه دفعه ایفاده اولونوبدور.

«توروك، اوغوز بيگلري، بودون ائشيدینگ»
(اي تورک، اوغوز بيگلري، اي اولوس ائشيدینگ!)
هابئله دئييلير:

«توقوز اوغوز بودون کنتو بودونوم ارتي»
(دوققوز اوغوز اوز اولوسوم ايدي!)

بئله جومله لرینگ ايفاده سي گوستيرير كي تورک و اوغوز آدلانان طايفالار بير اولوس اولاراق اوزون زامانلار بير يئرده و بير خاقانليق ايچينده ياشايبديرلار. اوغوزلارينگ تانينميش طايفالاريندان بيرى «قارلوق» لار ديرلار. عرب جوغرافياچي جئيهاني نینگ «المسالک و الممالک» کيتابيندا يازديغي ايططيلاعاتا گوره «خلوخلار» و دوغروسو قارلوقلار سئىحون بولگه سينینگ اوغوزلاريندان محسوب اولاراق، قولان بولگه سينده، «تالاس» (طاراز) شهرينینگ دوغوسوندان «ايسيق گول»، گولونونگ جنوب شرقي سينه د ک يوردساليمشديرلار[1].

اوغوز سوزى تورک دونياسيندا افسانه لر بيله باغلانيبدير.
«اوغوز خاقانینگ آناسى آى خاقان ايدي.داستان آى خاقانینگ اوغوزو دوغدوغو گوندن باشلاير و اوغوز خاقانینگ ياشلانيب بويوک تورک ائلىنى اوغوللارى آراسيندا پايلاشديرماسى ايله سونگا چاتير...اوغوز خاقان چوخ جسور بير بيگيدى...گونلرينگ بير گونى اوغوز خاقان ايئرده تانگرييا يالوارماقدا ايدي.قارانليق کوچدو و گويدن بير گوى ايشيق دوشدى.گونشدن آيدان داها پارلاق بير ايشيقيدى.اوغوز خاقان بو ايشيغا دوغرو يوره دى. گوردوکی ايشيقينگ اورتاسيندا بير قيز اوتوروبدور...ائله گوزل بير قيز کى گولسه ماوى گوى گولر آغلاسا ماوى گویده آغلایار...اوغوز خاقان اونو گورونجه عقلی گئتدی...اونو سئودی و آلدی...گونلر گئجه لر کئچدی. قيزين گوزلری سئوينجدن پارلادی.اوچ ائرکک جوجوغو دوغدو .بيرينجى سينه گون،ايکينجى سينه آى و اوچونجوسونه اولدوز آدينى قويدولار.يئنه بير گون اوغوز خاقان آوا گئتدی.اونگونه بير گول اورتاسيندا بير آغاج گورد.آغاجينگ کوغوشوندا بير قيز واریدی...گوى گوروملو قيزیدی.گوزو گويدن داها گوى ايدي...اونو سئودی

آلدى...{بو خاتون} اوچ ائركك جوجوغو دوغدو. بيرينجى سینه گوی، ايکينجى سینه داغ و اوچونجوسونه دنيز آدى قويدولار...»

766- نجى ميلادى ايلينده اوغوزلار تورکش دولتينگ بيخاراق يوردلارين

تصاحب ائتديلر. آنجاق تاسسوفله سونرالار 893- نجى ميلادى ايلينده سامانلى تات دولتينه ينگيلديلر.

جئيهانى اوز كيتابيندا قارلوق يوردون تورک دونياسيندا اينگ آباد و زنگين اولكه ساناراق قارلوق ميللتينگ مئهرىيان، اخلاقلى و محبتلى بير ميللت تانيتديرار[2].

پروفيسور فاروق سومر قارلوق و اوبيري اوغوز اوروقلار(و طايفالار)ينينگ تاثيراتين تورکيستان بولگه لرينده تورک تاريخى نينگ مدنى ياشاميندا، چوخ اونملى و ده گرلى گورور[3].

دئيبيلير اوغوزلار 10نجو ميلادى يوز يىلليگينينگ باشلانيشيندا ايسلاميتى قبول ائديديلر. بعضى تاريخچى لر اوجومله دن بارتولد 200 مين تورک- اوغوز عائيله سينينگ ايسلام گتيرمه سينده ن خبر وئيرلر. بو اوغوزلار قارا خانلى لار حاکيميتى آلتيندا ياشاياراق، قارلوق، ياغما، چيقيلى و توخسى کيمى طايفالاردان عيبارتديرلر[4].

دئيبيلير تورکمن اوغوزلارى ايلک اوغوز طايفاسى اولاراق ايسلاما موشرف اولدوقلارينا گوره، موسلمانلار و اوغوزلار طرفيندن هر هانسى اوغوز کى ايسلاميتى قبول ائديرميش تورکمن آديلا آدلانيرميش. بئله ليکله تورک- موسلمان انگلاييشى تورکمن آديله ايفاده اولونورموش. آنجاق موسلمان اوغوزلار تورکمن آدين بيه نه رک، تورک- اوغوز قارداشلاريميزدان آيريلماياق ديهه، هئچ زامان تورک و اوغوز آدلارين اونوتمايميشديرلار[5].

کئچميشده «تورکمن» سوزو موختليف معنالاردا آناليز اولوب، گرديزي بيهقى، بيرونى، کاشغرى، ايبني کثير و محمد نشري کيمى تاريخچى لر اونا «تورک موسلمان»، «تورک مانند» و ياخود «تورک ايمان» کيمى يوروملار وئريديلر. آنجاق بو گونکو آراشديرمالار فاروق سومر، ژان دنى و

مینورسکی ... طرفیندن گوستیر کی تورکمن سوزو معنادا دها آرتیق تورک مان ، اوز تورک، جیس تورک و خالیص تورک دئمکدیر.

اوغوزلارینگ اوزلری اوچون خاص بیر حوکومتلری واریدی. حاکیمیت باشیندا اولان اوغوزا «یابغو» دئییلیردی. یابغونونگ یاخین مقاملاری «کول ارکین» (باش وزیر) و «سوباشی» (باش قوماندان) عیبارت دیلر. «یینال» و «ترخان» مقاملاریدا اوغوزلار آراسیندا یئر آلیردیلار.

اوغوزلار چوخ ثروتلی، قورخماز، ساواشان بیر قوم اولراق اوز آباد یورد و یا شهرلرینده تجارت، بیلیم، ادبیات و هونر قونولاریندا چالیشیردیلار.

گلجکده آدی چکیلیجک سلجوق طایفاسی؛ تورک- اوغوز- قارلوق اولراق بئله بیر چئوره ده یاشاییب، باش قالدیریب، بویوک اوغوزلار قازانیب و نهایتده اوز ایراده سیله دنیا تاریخینی دئییشیبیر.

لورد کین راس اینگیلیس یازاری کی رونه قروروسه کیمی تورکلره قارشى یازارلاردان ساییلیر سلجوقلار باره ده دئییر:

«ترکهای سلجوقی برخلاف سایر اقوام صحرانشین یعنی هونها و مغولها و آوارهای بی قرار بنحو پایدار و سازنده ای خود را با یکجانشینی و زندگی ساکن وفق دادند. آنان با تطبیق سنتها و تشکیلات خود با نیازهای یک تمدن سازمان یافته و درک سازنده ای از فنون حکومت در مقام بنیانگذاران امپراطوری قد علم کردند و در حالی که دنیای کهن اسلام وارد مرحله جدیدی از پیشرفتهای اجتماعی و مذهبی و معنوی می شد نقش مثبتی را در تاریخ ایفا کردند...» [6]

لورد کین هابئله بو کیتابدا دئییر:

گذشته از فضایل اخلاقی چون پایداری، انضباط شخصی و دور اندیشی، زندگی چادر نشینی در آنان روحیه جنگی و عادت به تحرک، چابکی در سوارکاری و مهارتی غیر معمول به عنوان کمانداران اسب سوار پرورنده بود... در امپراطوری عرب تا اواخر قرن نهم میلادی (سوم هجری) بیشتر فرماندهی های نظامی و بسیاری از مقامات سیاسی به دست ترکهای مسلمان سپرده شد...» [7]

سلجوق لارینگ باش قالديرماسی

سلجوقلار تورک- ایسلام دوولترینینگ اینگ بویوکلریندندير. سلجوقلار

اوغوزلارین اوچ اوخلار قولونونگ ، «قینیق» قولونا منسوبدورلار . تات

قاینالاریندا «قینیق» اوروقو «قیق» کیمی سوز ایله تانیتدیریلیبدير

موختلیف منبع لردن آلدیغیمیز ایططیلاعات بئله دیر:

«سلجوقیان از قوم ترکان قیق(قارلوق){و} از تخم افراسیاب {بوده} و در تاریخ

ابو العلاء احوال{سلجوق} آمده که او به سی و چهار پدر به افراسیاب می

رسد. سلجوق را چهار پسر بود: اسراییل و میکاییل و موسی ییغو{یا بغو} و یونس

و ایشان را مال و نعمت بی قیاس بود...» [8]

بیریتانیانینگ کیمبریج یونیورسیتته سینده یازیلان «کیمبریج ایران تاریخی»

کیتابیندا تورکلره چوخ کوتو باخدیقینی باخمایاراق ، سلجوقلارا گوره دئییلیر:

«سلجوقیان به ترکان اغز{اوغوز}تعلق داشتند که در تاریخ به عنوان گروهی از

نه قبیله یا تقز اغز{توققوز اوغوز}ظاهر می شوند. این قبایل بخش شرقی

امپراطوری ترک را تشکیل می دادند و در سالنامه های سلطنتی اتحادیه یعنی

کتیبه های اورخون مغولستان خارجی که در نیمه اول سده دوم قمری و هشتم

میلادی نوشته شده از آنان یاد می شود.» [9]

هابئله بو کیتابدا دئییلیر:

«بنابر ملک نامه که گزارشی درباره خاستگاه سلجوقیان است... جد خاندان

سلجوقی دقاق نامی بود که تمور یالیغ{دمیر یای}{سخت کمان خوانده می

شد. او و پسرش سلجوق در خدمت شاه ترکان یعنب ییغو بودند و سلجوق مقام

نظامی مهم سوباشی را هم دارا بود. پاره ای از منابع{نیز}می گویند که دقاق و

سلجوق خدمت شاه {ترک}{خزران می کردند که قلمروی او شامل بخش سفلی

ولگا {ایتیل چایی}و جنوب روسیه بود.".

«الوامر العاليه في الامور العلائيه» كيتابيندا (680 ه.ق. تاريخينده يازيلماسي سونا چاتيدير)، «حسين بن محمد بن علي الجعفري الرغدي» كي اييني بي بي آديلا دا ها آرتيق مشهور دور بئله يازير:

«معزي كه گوهر ظفر و نگين كين در حسام انتقام و اسياف انتصاب و انتصار و خاتم اقتدار احفاد اولاد سلجوق نشاند و طره پرچم علم و منجوق رايه سلطنت ايشانرا بصباي نصرت «يا بني اسرائيل اذكرو نعمتي التي انعمت عليكم و اني فضلتكم علي العالمين» در خفوق آورد، هاديي كه از ظلمات براري سغناق {سيغيناك} ايشانرا جهت استرقاق رقاب احرار آفاق و تسلط بر ممالك روم و روس و آلان و آلمان و سند و هندو ارمن و فرنگ و شام و خراسان و عراق و طراز و حجاز بدار الاسلام و سعادت آباد نور بخارا دعوت فرمود و نويد اعزاز» الله و لي الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات الي النور» بدان واسطه درابره ايشان بؤفا رسانيد...» [10]

خواجه نظام الملك سلجوقلارينگ مدحينده سياست نامه كيتابيندا بئله يازير:

خداوند عالم شاهنشاه اعظم را از دو اصل بزرگوار كه پادشاهي و پيشروي هميشه در خاندان ايشان بود و پدر بر پدر همچنين تا افراسياب بزرگ پديد آورد و اورا كرامتها و بزرگيها كه ملوك جهان از ان خالي بودند آراسته گردانيد. [11]

دوولته آديني وئرن «سلجوق بي»، «آرال گولو» ايله «خزر دنيزي» آراسيندا حاكم اولان «اوغوز يابغو» دوولتينينگ قوماندانلاريندان «دوققاق سوباشي» نينگ اوغلودور. دوققاق اولونجه 17-18 ياشلارينداكي سلجوق بي سوباشي اولدو. گنج ياشينا باخماياق يوكسك موقعيتلره يئتيشن سلجوق بين داواملي آرتان بير اعتيبارا صاحيب اولماسي، يابغو و اونونگ حايات يولداشين قيسقانديريب سلجوق بگينگ قارشيسيندا چاليشديردى. اونلار سلجوق بي باشلاريندان آتماك اوچون چاره قيلماقا باشلاديلار

اولدورولمكدن چكين سلجوق بي، اوز طايافاسي ايله بير ليكه اورادان آيريلدى. گونئي يولو ايله موحتملا 985 نجى دوغوم ييلينگ سيراالاريندا «سئيحون» چايينينگ قيراقلاريندا يئرلشن «جند» شهرينه گلديلر. بو شهر و او

بولگه ایسلام اولکه لرینینگ سرحدی محسوب اولوردو. سلجوق بگینگ ایداره سیندکی تورکلر، قیسا زاماندا ایسلامی قبول ائتدیلر. بئله وضعیت یابغو ایله سلجوق بگینگ ارالاریندا داها گرگینلیک یاراتدی. «موسلمانلار غیری موسلمانا خراج وئرمز» دیین سلجوق بی، یابغونونگ مامورلارین قوودی و اوز باقیمسیرلیغینی اعلان اتدی و بئله لیکله غیری موسلمان تورکلره قارشى ساواشا باشلادی. سلجوقونگ مستقل حوکمدارلیغی و هابئله یابغویا خراج وئرمه مزلیگی اونو بوتون تورکیستان بولگه لرینده تانینتدیردی. بئله لیکله اوغوز یابغوسونا قارشى اولان تورکلر اطرافیندا توپلاشیب موسلمان اولان غیری تورکلرینده یاردیم آلدی. سلجوق بگینگ شوهرتی آردیجیل آرتیردی. ماوراء النهرده اوستونلوکده اولان سامانی تات- موسلمان دولتی سلجوق بگه موسلمان اولدوغو اوچون دستک وئردی و سلجوق تابعیتینده اولان اهالییه ، بوخارا یاخینلاریندا نور آدلی بیر قصبه ده یئرلشمه لرینه ایدن وئردی. سلجوق بی میکائیل ، ارسلان ، ایسرافیل ، یوسف و موسی آدلارینداکی اوغوللاریلا بویوک سلجوقی دولتینینگ تملینی آتیپ توغورول و چاغری آدیندا ایکی نوه سین یادگار قویارق یوز یاشلاریندا وفات ائتدی. سلجوق بگینگ بویوک اوغلو توغورول و چاغری بیلرینگ باباسی اولان میکائیل باباسینینگ ساغلیقیندا اولموشدور. ایکینجی بویوک اوغلو اولان ارسلان بی، باباسینینگ یئرینه کئچدی. یابغو عونوانینی آلاق سلجوقلولاردا تانینماقا باشلانان عائله سینی تشکیلاتلاندیردی. قاراخانلی لارینگ سامانی دولتینه سونگ وئرمه سی اوزه رینده «اوزکند» دن قاچان سامانی شاهزاده لریندن «اسماعیل منتصیر» ینگ، «ارسلان یابغو» یا سیغینماسی قاراخانلی لار دولتینینگ ایچریدن چاتلاماسینا سبب اولدو. بئله لیکله ارسلان یابغو قوروپونداکی سلجوقلولار، قاراخانلی لار قارشیسیندا باجاریقلی بیر موحاریبه آپاردیلار. سلجوقلارینگ گوجلنمه سی بولگه ده قاراخانلی لار و غزنه لی لر سولطانلارینا آغیر گلیردی. 1025 ییلیندا بو ایکی دولتینگ ایش بیرلیگی نتیجه سینده ، ارسلان یابغو، غزنه لی لرینگ الینده یاخالانیب هیندوستانداکی

کالانجیر قالاسینا گونده ریلیب حبس اولدو.بو حادثه دن سونگرا سلجوقلار و غزنه لی لر آراسیندا آچیق بیر موجدایله باشلادی.

سلجوقلارینگ اوزلری اوچون مستقیل بیر قوردت اولمالاری بیرینجی غزنوی شاهینینگ زامانیندا سورعتلنمیشدی.بو زامان اولارینگ گوجو و ثروتی غزنوی حوکمداری،سولطان ماحمودو چوخ قورخوتدو.بئله لیکله سولطان

ماحمود،ایسرائیل سلجوق اوغلونا بیر حيله وورب،حبس ائدیب حذف ائتدی!
«سلطان محمود غزنوی با ایشان طریق دوستی سپرد.اسرائیل بدیدن او آمد.سلطان محمود او را احترام تمام کرد و در اثنای حکایت ازو پرسید که اگر ما را بمددی حاجت افتد،نشان چیست و سپاه بمدد چند آید؟ اسرائیل را کمائی در دست ودو تیر بر بند قبا بود. تیری بدو داد و گفت چون این تیر بخیل ما فرستی صد هزار سوار بمدد آیند.

سلطان گفت اگر بیش یابد؟ تیر دیگر بدو داد و گفت اگر این تیر ببلخان کوه فرستی،پنجاه هزار سوار بمدد آیند.سلطان گفت اگر بیش باید؟کمان بدو داد و گفت چون این را به توران فرستی، چندان که خواهی لشکر بیاید.

سلطان از کثرت ایشان متوهم شد.با او عذر کرد و در مستی او را بگرفت و بقلعه کالنجر محبوس کرد.هفت سال در حبس بود و همانجا وفات یافت و به برادران پیغام کرد و ایشان را بر مطلب ملک تحریض داد.ایشان از سلطان اجازت طلبیدند تا از جیحون بگذرند.ارسالان جاذب مانع شد و گفت گروهی بیشمارند مبادا از ایشان فتنه ای آید. سلطان نپذیرفت و اجازت داد.

سلجوقیان از جیحون بگذشتند و در حدود نساء و ابیورد مقام ساختند.» [12]
ارسالان یابغونون ایسارتی ایللرینده سلجوقلار اورتاق حوکمدار سیستمی قوراراق گوزه چیخدیلار.اونلار بو زامانلار موسی بی یی یابغولوغا و یوسوفونگ اوغلی ایبراهیمی بینال لییغا قالدیردیلار.بئله لیکله میکائیلینگ اوغللاری طوغرول و چاغری بیلرده اوز عمی لرینینگ حاکیمیتین تانییارق،بیرلیکده آیری بولگه لرده یاشاماقا باشلادیلار. باجاریغلی آتچیلاردان توپلانان سلجوقلار ،اوز بوللو سورو لری اوچون یئنی اوتلاقلار و گئنیش یایلالار آرادیلار.بو هدفله زامان زامان قونگشو لاری قارخانلیلار و غزنه لیلر سرحداتیندا چوخلوقدان داشیب

یئرلی آهالینینگ شیکایتلرینه سبب اولدولار. بئله یئننی وضعیتینگ یارانماسی قاراخانلیلاری قورخودوب چالیشدیلار سلجوقلار عائیله سی آراسیندا قارشیدلیک یاراتسینلار آنجاق باشارامادیلار. ساواشماقا یونله دیلر و اونلار قارشى قوشون چکدیلر. حتی یوسف بگی اولدوردولر. آنجاق موسی یابغو ایله بیرلشن توغورول و چاغری بیلر قاراخانلی قوشونلارین یگندیره رک یوسف بگینگ اینتیقامینی آلدیلار. بئله لیکه سیاسی وضعیت منطقه ده گرگینله شدی. بولگه ده دگیشیک لیکر اولدو. قاراخانلی لارینگ باسقینی ایله سلجوقلار بویوک ضایعات اوغراتیلدیلار. بونونگ اوزه رینده چاغری بگ داغیلان سلجوقلار دان اوچ مونگ کیشیلیک بیر آتچی قوشون تداروک گوره رک غزنه لی مقاویمت موقعیت لرین اشراق دوغو آنادولو سینیرلارینا دک سوردو. وان گولی حوزه سینده ن قوزئیده تیفلیسه قدر اوزانان بولگه ده کشفیات ایشلرین گوردو. چاغری بگ او بولگه لرده ائرمینلری و گورجولری یئندیردی و او ساحه لرینگ اوتلاق و یایلاقلارین گوز آلتینا آلاق ، ایستیراتژک سیاسی ، ائتتیک ، فرهنگی و نیظامی بیلگیلر قازاندی. اونونگ قوشونی بیزانس شهرلرینه گوردی. بوتون ایططیلاعات منطقه دن توپلاندی. چاغری بگ بولگه نینگ تورک میللتینینگ یئرلشمسینه موساعید اولماسین اعلان ائتدی.

سلطان محمود 1030 نجی میلادی ایله وفات ائتدی و یئرینه اوغلو سلطان مسعود تاختا چیخدی. ائله بو زامانلاردا طوغورول بگ سلجوقلارینگ آراسیندا ایلك مقامی قازانمیشیدی.

دندانقان ساواشی (20 مای 1040 م.)

و سلجوقلارینگ بویوک ظفری

سلجوقلارینگ اسیر یابغوسو ارسلان 1032 ایلینده هیندوستاندا حبس ائدیلمیش کالانجیر قالاسیندا رحمته گئدینجه غزنه لی لرله ایرتیباطلاری داها بوزولوب کورلاندی. بئله لیکه موسی یابغو ایله اونونگ یاخین اقرباسی یعنی چاغری و توغورول بیلر ایطاعتینده اولان تورکمن قوشونو، خوراساندا غزنه لی بولگه سی نینگ اینگ ایستیراتژیک یئرلرین اله الدیلار. بئله لیکه مرو، نیشابور و سرخس حوالی سی سلجوقلار الینه کئچدی. بو فتوحات غزنه لی سولطانی

مسعودو سلجوقلارین تانیماق زوروندا قویدو. 1035 ایلینده مسعودونگ فرمانی بیلن اول بولگه لرینگ والی لیقی سلجوقلارا وئریلدی. بو آنکلاشما ساده جه دورت آی سوردی. یئنی دن باشلانان غزنه لی و سلجوقلی موجدایله سی داها دا شیدتلندی.

بوظفر بویوک سلجوقلی ایمپیراتورلوغونونگ قورولوشوندا تمل اولدو. سلجوقلارینگ باقیمسیرلیق لاری غزنه دوولتینینگ اعتبارینی سارسیتیمیشدی. خوارزم والیسی آلتونتااش اوغلو هارون، سلجوقلو لاری خوراسان نینگ فتحی اوچون تشویق اندرک غزنه لی لره قارشى عوصیان ائتدی.

قاراخانلی حاکیمیتیندن بوری تکین، توخالستان و خاتولان طرفلریندن، 1038

ایلینده بیر آخین یاپدی. اونونلا علی تکین اوغوللاری آراسیندا باشلایان گرگینلیکلر غزنه لی لرینگ ایشینه یارادی. غزنه لی سولطان مسعود 1038نجی ییلده 60 ساواش فیلین یئر آلدیغی بویوک بیر اوردو ایله غزنه دن بلخه حرکت ائتدی. سولطان مسعود بیر اوردو یو هرات شهرینه و باشقا بیر اوردونو دا مرو اوزه رینه گوندردی. غزنه لی لر سلجوقلولاری و تورکمنلری تامامیله ازمک

قراریندا ایدیلا. سولطان مسعود بلخه واردیغی زامان، چاغری بگ، طالیقان، فاراب و سوپورقانی ایستیلایتمکده ایدی. بئله لیکله سولطان مسعود نیسان اینین اورتاسیندا سرخس شهرینه یورون 70.000 سوواری و 30.000 پیاده اوردوسو ایله اونو تعقیب ائتدی. سلجوقلولار قاچ ووروش شیوه سین ایجراهه قویاراق اوز سورعتلی سووارلاریله مسعودونگ فیللر و آغیر تجهیزاتلا دولوش قوشونونا چوخلو ضربه لر ووردولار. 1038 ایلینده سرخس جیواریندا باش

وئرمیش بیر ساواشدا غزنه لی لر اوردوسو آغیر بیر ینگیلمگه اوغرادى و برک لطمه لر گوردو. بئله لیکله غزنه لی سولطان مسعود بویوک بیر دوولت آدمی و جسور بیر قوماندان اولماسینا رغما بو ینگیلمکدن سونگرا نیشابورو سلجوقلولار اوچون بوراخیب نهایی ساواش اوچون دانداناقاندا اوزون حاضیرلادی. توغورول بگینگ اوگی قارداشی ایبراهیم بینال، نیشابورا گندیب توغورول بگینگ ادینا

ایلک خطوبه نی نامازلاردا جامع مچیدینده اوخودو و سونگرا توغورول بگی نیشابورا گلن زامان چوخ موحتشم شکیلده قارشیلادی.

« این جنگ در آخر شعبان سال 429 در سرخس واقع شده است. امیر خوراسان برخاست و لشکر بیاراست. مصاف کشیدن همان بود و هزیمت شدن همان، سلجوقیان چون این مصاف بشکستند جرأتی تام یافتند و عظمتی عظیم و در خوراسان بپراکندند و طغرل بیگ نیشابور آمد و بشادیاخ بر تخت سلطنت نشست. مردم مضطرب شدند، منادی فرمود که کس را نرنجانند.» [13]

توغرول بگ «موعظم سولطان» و چاغری بگ «ملیک الملوک» عونوانلارین آلدیلار. دانداناقان ظفریندن اونجه ؛
«(8رمضان سنه 431) پس هر دو برادر چغری بیگ و طغرل بیگ و عم ایشان موسی بن سلجوق که او را بیغوی کلان گفتندی و عم زادگان و بزرگان خویشان و مبارزان لشکر بهم نشستند و عهدهی ببستند در موافقت با یکدیگر و شنیدم که طغرل بیگ تیری برادر دادو گفت بشکن، او بدان چه مبالغت نمود خرد کرد، دو بر هم نهاد همچنان کرد، سه برابر دشوار شکست، چون به چهار رسید شکستن متعذر شد، طغرل بیگ گفت: مثل ما همچنین است تا جداگانه باشیم هر کمتری قصد شکستن ما کند و بجمعیت کس بر ما ظفر نیابد و اگر در میان خلافی پدید آید جهان نگشاید و خصم چیره شود و ملک از دست ما برود.» [14]

ایکی اوردو 15 می 1039 دا قارشی قارشیا دوردولار. آنجاق تنزلیکه سلجوقلور چوللوکره چکیلک ایجباریندا قالدیلار. بو ایقلیمه تانیش اولمایان غزنه لی اوردوسو سلجوقلو اوردوسونونگ تعقیبیدن بیر فایدا قازانمادی. اوزون سورن چاخناشمالارداینگ سونگرا قیسا مدت بیر معاهیده و آنگلاشما ایکی طرف آراسیندا قول چکیدلی. بو فاصیله ده سلجوقلار تورکیستان بولگه لریندن گلن اوغوزلار ایله بیرلشیب داها آرتیق گوجلندیلر.
1040 ایلینده ایلک چارپیشمالار باشلادی. سلجوقلار کیچیک سوورالاری ایله قاچ ووروشا (شبیخون) کئچدیلر، سو قویولارین دولدوردولار. بئله لیکه غزنه اوردوسو، سو بولماق هدفی ایله دانداناقان حیصارینا چکیلک مجبوریتینده قالدی. آنجاق بوراداکی سو قویولاریدا یاراماز بیر وضعیته گتیریلیمیشدی. گئت گئت غزنه اوردوسوندا اینتیظام پوزولوردو.

مئیدان موچارویه سی اوچ گون سوردو. سوسوزلوق، یورغونلوق، آجلیق اوزوندن داغیلان غزنه لی اوردوسو بویوک بیر اودوزوشا اوغرادیلار. سلجوقلار 23 می 1040 جومعه گونو کسین بیر ظفر قازاندیلار.

سولطان مسعود 100 سوواریله ساواش مئیدانیندا چتینلیکله جانین قورتاردی و بئله لیکله غزنه اوردوسو بوتون سیلاحلاری و ثروتلری بوراخیب قاچدی. بوندان سونگرا سلجوقلارینگ قارشیسینا چیخاجاق اونملی بیر قوت قالمادی. بو ظفرله سلجوقلی دوولتینینگ قورولوشو کسینله شدی.

ساواشینگ سونگوندا سولطان مسعود، خوراسانی تامیله سلجوقلار اوچون ترک ائتدی. باقیمسیرلیق قازانان سلجوقلار بو تاریخدان باری ایسلام اولکه لرینی اله کچیرتمه یه باشلادیلار.

طغرل بگ- بویوک تورک حکمداری بوتون دونیانی خطاب اندیب بئله بویوردو: «یئنی تورک خاقانلیغینینگ قورولدوغونو بوتون دونیا اعلان اندیرم! باش باشا وئریب، ایریلیغا دوشمسک، تملینی ایناملا قوردوغوموز سلجوقلی ایمپیراتورلوقی؛

عظمتلی بیر قووه ته قووشا جاقدير،

شرقدن غربه، گونئیدن قوزئیه، گئنیشله نه جکدير!

اولو تانگری تورکی دائیما ظفرلی قیلسین!

[1] اوغوزها، فاروق سومر، ترجمه آنادردی، گنبد قابوس، چاپ اول، 1380، ص 51.

[2] اوغوزها، کچمیش قاینق، ص 51

[3] همان، ص 51.

[4] همان، صص 96 و 97.

[5] کتاب الجماهير، ابوریحان بیرونی، ص 205

[6] قرون عثمانی، لرد کین راس، مترجم پروانه ستاری، انتشارات کهکشان، تهران سال 1373، همان منبع ص 15

[7] همان، ص 14.

- [8] تاريخ گزيده ،حمدالله مستوفي،به اهتمام دكتور عبدالحسن نوائي،مؤسسه انتشارات امير كبير،چاپ سوم،تهران 1364،ص426
- [9] تاريخ ايران کيمبريج،از امدن سلجوقيان تا فرو پاشي دولت ايلخانيان،گرد آورنده جي .آ.بويل،مترجم حسن انوشه،جلد 5،تهران، انتشارات امير كبير،چاپ سوم،سال 1379،ص 23
- [10] الاوامر العاليه في الامور العلائيه ،الحسين ابن بي بي ص 4 ، بيرينجي جيلد، تورک تاريخ قورومو باسيم انوي ،آنکارا، 1957.
- [11] سياست نامه(سيرالملوک)خواجه نظام طوسي،به کوشش دکترجعفرشعار،شرکت سهامی کتابهای جیبی،چاپ چهارم 1370،صص 6و7.
- [12] تاريخ گزيده، تأليف حمدالله مستوفي، باهتمام دكتور عبدالحسن نوائي، مؤسسه انتشارات اميرکبير-تهران،1364،ص 426 و 427
- [13] راحتہ الصدور و آية السرور در تاريخ آل سلجوق،محمد بن علی بن سليمان الراوندي در سنه 599 ه.ق - بسعی و تصحيح محمد اقبال- تهران - چاپ دوم سال1363- ناشر علی اکبر علمی، ص97 .
- [14] همان، ص102.